

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Զ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Բ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Ը Ա Բ Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

1813.

16. 18. 20. 22. 24. 26. 28. 30. Ն Ո Յ Ե Մ. Բ. Ե. Բ.:

Մ Ե Ծ Տ Ո Ւ Գ Ա Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Փրանք ֆունթի:

Փրանք ֆունթի 5 Նյութերի:

Փրանք ֆունթի գաղեկային թէ լեզբեր աս հէ
րեւել խաղաղներ:

Նյութերի չին կէսորէն ետե Նէմ
ցէին կայսրը հասաւ Հանաու. ու
գնաց այցելութի Վրէտէ Ճէնէալին՝ որ
երկու օր էր լաւ կողմը կերեւար իրեն
վերջը:

Նյութերի չին կէսորէն ետե սահաժը
մէկին Սրէքսանդր կայսրը մտաւ Փրանք
ֆունթի. քաղաք մանալու ատեն ի պատիւ
կայսեր կը զարնըվերկոր ամմէն զանհալ
ները քաղքին մէջ, և բոլոր ժողովուրդը
լուաւ էլերէին ինտուսմով ու ուրախու
թիւ: Սրէքսանդր կայսրը ձիով, և ետեէն
առջեւն սրտած սրահապան ձիաւոր դուռ
էր Մոսկովին, Պուսկին որոնց Ճէնէալ

ը էր կոնդանդինո մեծ տուգան, այսպէս
հասաւ մինչև քաղքին հրապարակը, աս
զօրքը մէկէն շարվեցան կայսեր առջևը ու
զի ալքէ անցընէ զասոնք. բոլոր ժողովուրդ
զը քաղքին հոն ժողվերէին տեսնելու հա
մար ան ընտիր և գեղեցիկ զարդարված
զօրքը. իրաւ որ քան զաս աւելի ընտիր
ձիաւոր զօրք չէր բլար, թէ մարդիկները
թէ ձիերը էին իւրաքանչիւրը հարկւրի մե
ջէն մէկ հատը ընտրված. և մարդ չէր
կրնար հաւատալ թէ սա ան զօրքներ, որ
Մոսկային քովերէն եկան հասան Ռէնսին
գետեղերը մանալով շատ անգամ դժուա
րին ու արիւնհակոյ սրտերաղմներու մէջ:
Անվճարէս կայսեր քովը կեցերէին իրեն
պատերազմի օգնական Ճէնէալները, և
սոնց մէջը կերեւար թէ կար նաև Լուս
Քաթհարա ինկիլիզին դեսպանը: Իրե
կուրը բոլոր քաղքին մէջ լուսաւորութի
ւրին պանչելի ձևերով ու խեղացի դիւ
տերով:

Ամուսն ճին էկաւ մտաւ փառաւոր հոն
դէսով Նէմցէին կայսրնալ, և անվճարէս
գնաց քաղքի մայր եկեղեցին խնդրելու հա
մար

մար Ամենափառայն աստուծմէն իրեն սրտոյ պանուրն Գերմանիայի վրայ, ու շնորհակալ ըլլալու համար այժմ փառաւոր յաղթութեան որ ըրին թշնամայն դէմ ի Եթովպիայ, ու Հանաուս :

Իրիկունը երկու կայսերքը տարին քաղքին Դէպարտը, Ժողովրդեան ցնծութիւնը ու ուրախութիւնը անկարելի է որ մարդմը կարենայ ստորագրել՝ երբոր մօտն կայ սերքը նստելու դէպարտին մէջ իրենց փառաւոր սրտաւորաստած Թախթերուն վրայ : Աւարին անձը որ խաղին մէջ ձեռքերը Տիտոս Ահապախանոս Հռովմայու կայսր, որ յետ արեւելեան սրտերապմունքով եկաւ մօտ Հռոմ յաղթանակաւ, ու բոլոր Ժողովուրդը ասոր ընդ առաջ ելած կրփաւաւորէին ու կըյարգէին իրեն քաջութեան համար, սկսաւ խօսիլ սանքի առ հռովմայեցոց Ժողովուրդը այսպէս :

Մեր յաջորդեալ ամենին Բաքա Ռոյ զարմանալի ան պօրաւոր խաղաւորներուն վրայ որոնք պարագլխի մօտ առաքինութիւն, Բաքան մէկտեղ դիպալանալիս Դաւանդուլէ՛ Զարգելու մանրելու ան Ռոմանիսիւնէ՛ որով հպարտութիւն դիմելի պարտաւ Բուր Ժողովուրդը Եւրոպայու : Ասոնց մեծութիւնը ասուել, ինչ ինչն և ինչ յաջորդներուս քառքը ինքնակալան, ամեն ժամանակ քաղաքի ասոնց անունը իբրեւ ասպարէզ շինուած պատիւ ճաշակ, Դաւանդուլէ՛ իբրեւ մեծարանք յարգութիւն աս խաղաւորներուն, վն ինչ անոնք են մայն ար ժանի քառք և սիրոյ :

Երկրորդ անձը որ կը ձեռնարկ խաղին մէջ Ժողովրդեան գլխաւորը, և ներկայացուցիչ Տիտոսի կայսր Ժողովրդեան մեծարանքը, դարձաւ դէպ ի թախաւոր նստած կայսրներուն ու սկսաւ խօսիլ այսպէս :

Ուրեմն ինչո՞նք ինչո՞նք աս քառասոր ինքնակալներէ՛ որ ինչ պարտաւորեցան նոր պատիւ համար, այլ պարտաւորեցան երջանկութիւն ու հանգստութիւն Եւրոպայի Ժողովրդեանը որ ինքնութիւն իբրեւ անուն ինքնութիւն պատիւ : Մէկնալ դարձաւ ու սկսաւ խօսիլ այսպէս . կեցո՞նք ասոր ինչպիսիս ասպարէզ մեր հայրենեայ : Մէկ ուրիշմիտալ դարձաւ դէպ ի զօրքերը որ կեցերէին դէպարտին մէջ ու ըսաւ զօրացը համար, ինչո՞նք և անյաղութիւն քաղաքներէ՛ որ քառասորեցին անպարտելի քառաօք աս արդար պարտաւոր . ևն ևն, և այսպէս սկսան ասալ տանիլ խաղը :

9 ին :

Դաւանդուլները առաջարկեցին Կաթօ լէօնին խաղալու : Կաթօ լէօնը փոխանակ խաղալուէ՛ ուղերէ զինագաղարում, դաշ-

նակիցները հաւանեցան տալ աս դաշտալ, թէ որչափ պաշարած բերդեր կայնէ, Լէհաստանու մէջ, ու Օսէն, Եւրպ դէպարտուն վրայ պարսէ ու յանձնէ դաշտակցաց ձեռքը, և Ռէնիօ վրայ եղած բերդերը, և ան ամեն բերդերը՝ որ հին ֆրանսայի սահմանին մէջը չէին, դաւաւորիլ դաշնակցաց ձեռքը : Աս դաշնագրութիւնները յանձն չառաւ Կաթօն կայսրը, անոր հնամար իրենցալ շարունակեցին պատերապմը :

Կոյեմբերի շին դիմելը, Մէնաօրի քաղաքէ մէկ քանի հարիւր խաղախով ու հուսարով անցաւ Ռէնիօ դէպին անդիլի կողմը կերան հէլմէն, ոտը հանեցին հոնալ զի քաղաքները ու առաւօտը իրենք նորէն դարձան կերան հէլմէն : Ամուս չին նորէն անցան Ռէնիօ դէպին անդիլի կողմը խէլմը բաղմունք հեռակալով ու ձիաւորով :

Ն Ե Մ 8 Ի Ս Ս Ա Ն .

Վէննա . 17 Նոյեմբերի :

Տրեղտաքաղաքը անձնատուր ըլլալէն ետեւ Բլէնաւ Ճէնէրալը 26,000 հոգիով է կալ դէպ ի Խաղա : Կոյեմբերի 14ին Պէլէկաւո Ճէնէրալը խրկովեցաւ Խաղալի որ ըլլայ գլխաւոր Ճէնէրալ Խաղալի բանակին՝ Հիլմէն Ճէնէրալին տեղը . դերմա՛ Հիլմէն Ճէնէրալը գնաց օգնութիւն Չիլլեցէնիին, վն զի ասոնք ալ պատաւորեցան ֆրանսիացի, ու 70 հզր զօրքով պատեցին իրենց սահմանը՝ որ կալ ըլլայ ֆրանսիացի մանալու նորէն իրենց սահմանը :

21 ին :

Լս դաղէթային մէջ պատմութեցաւ, թէ երբոր ֆրանսիացիները ետ քաղվեցան Մոսքայի կոտորածէն ետեւ, Մոսկովի աերութե հրամանաւ Միլիարի Բաշայուէ մէջ մինչեւ Յունվարի 15 . 1813 այրեցին 18,797 մարդու լէշ . և 1746 ալ մեռած ձի . ալ սոնցմէ դատ կար դէպ այրելու 30,106 մարդու լէշ, և 27,316 մեռած ձի որ դըմնը վեցաւ Պէրէզինա :

Մոսքայի բաշայութեան մէջ այրութեցաւ 49,754 մարդու լէշ, և 27,849 մեռած ձի : Սմոլենսքին Բաշայութե մէջ մինչեւ փետրվարի 20 . 1813 . այրութեցաւ 71,735 մարդու լէշ, և 51,430 մեռած ձի : Վիլնայի Բաշայութե մէջ այրութեցաւ 72,203 մարդու լէշ, և 9,407 մեռած ձի : Քալուկայի Բաշայութե մէջ այրութեցաւ 1,017 մարդ :

մարդու Լէշ, և 4,384 մեռած ձի: Գումարը բոլորին 243,612 մարդու Լէշ, և 122,132 մեռած ձի:

Աս հրամանը գալէն առաջ Մոսկովի տէրութիւն, խելմընալ այրեր կի՞ թաղերէն առաջուց:

Պալիէնայի թիւը Հոկտեմբերի 8ին 1813 ըրաւ դաշնագրութիւն Եւրոպայի պէր հետ, և աս դաշնագրութիւն զօրութիւն մէկէն միացուց իրեն զօրութիւնալ որ կը բաղկանար 89 կի՞ 90 հզ. բաշակցաց բաշակին հետ՝ պատերազմելու համար Փրանսիային դէմ:

Ինկիլիզները զօրք թափեցին Լէզլիս կղզին ցամաքը, ու Երեմբերի 14 աւին կղզին դաշնագրութիւն, և մէկ զօրքը իր կէցին ծովով ուրաեղոր իրենք որոշեցին, բայց այսու դաշնագրութիւն, թէ չի կարենան, պատերազմել դաշնակցաց դէմ՝ մինչև որ իրենց տեղը չի փոխուի դաշնակցաց դերին ներքին:

Թ Ի Ռ Օ Լ Օ .

Թիւնթ. 15 Երեմբերի:

Հիւլէր Եւրոպայի Իւպալայ եւոյ բանակին էն մեծ ճէնէնալը, երբոր առաւ Կոկաու, Բրէսիլ, ու Բոնթէա քաղաքները Փրանսիային ձեռքէն ու հասաւ մինչև Իգոն ցօ, մտածեց թէ հոնաւորակցը եղած մեծ գետերուն առատանալը (ինչպէս որ կըլայ միշտ աշխատային ժամանակները) պիտարդէր տար իրեն բանակին առաջ երթալուն, որոշեց ու ձգեց Իգոնցօին վրայ իրեն բանակին ձախ թիւր, ու հրամայեց որ կենան անտեղը և չերթան անկից առաջ, և ինքը առաւ իրեն բանակին աջ թիւր ու աճապարեւով հասաւ Թիւրօ: Աս ճէնէնալին միայն աս էր, որովհետև Իւպալայի մեծ գետերուն սկիւրը Թիւրօյին մէջէն է, դիւրութիւն կրնայ անցնիլ, և անկից ըսկիս գալ դէպ ի Իւպալայ ու պատէ ֆրանսիայի բանակը ետևի կողմէն ալ:

Աս միջոցիս Երբարտ ճէնէնալը 5000 հոգով վաղեց Բիւսիլին ցորերուն մէջ, զարկաւ ջարդեց որչափ որ Փրանսիայը գտաւ անտեղիւնը, և հոկտեմբերի 22ին մտաւ Պասսան: Հոկտեմբերի 26ին Փրանսիայից զորքերը մտան Իգոն ցօ, 12 կտոր թօփով: Աս պատերազմիս մէջ Եւրոպայի շատ մեծ կարեւորութիւն դէպ զրին Փրանսիայից ցորեր շատ աւելի բազմուի էին քան զնէմ ցէները և վերջապէս չիւրվին Պասսանը

Փրանսիայից ցորեր. Փրանսիայից ցորեր էտ վերջապէս շատ կոտորածով, շատ դերինք բանեցին Փրանսիայից ցորեր մէջը կար խելմընալ օֆֆիլիալ:

Երբոր հասաւ օգոստոսի (որ է մայրաքաղաքը Թիւրօյի) ճէնէնալը ճէնէնալին, անտեղից Հիւլէր ճէնէնալը հրաւիրեց աս ճէնէնալին որ երթայ զարնը վի Փրանսիայից ցորեր հետ որ կը կենային Բալիսիսի մօտիկ: Աս կտորի ճէնէնալը որ արդէն ուրիշ անգամ ալ մեծ աշխատանքներ իրենք քաջութիւն, աս անգամ ալ աղէկ կը արիւնձուի ի գործ դրաւ աս հրամանը. անձամբ կառավարեց պատերազմը, պատերազմի ատեն իր կէց Բալիսիսի ու Սերատայ 2 գունդ, մէկը Թիւրօյի ձիւորները, մէկալը հետևակ, որ աս տեղերէն բոլորի պատերազմին Փրանսիայից ցորեր հետ: Այնչէն կողմէն զՓրանսիայից ցորեր էտ վախեցին, մէկ պարզալիսին մը զօրապետ, ու 200 հոգի էն աւելի գերի բռնեցին, բայց ճէնէնալը Եւրոպայի ճէնէնալը մէկ թիւին վրայ վերաւորակցաւ. աս գործողութիւն եղաւ հոկտեմբերի 26ին, երթալի օրը նէմէնները մտան Ռօվէրէսօ:

Փրանսիայից ցորեր ուղի իւր գէտէն Եւրոպայից ցորերուն առաջ գալը դէպ ի Եւրոպայից ցորերը, զէրէմ խիստ հարկաւոր տեղակայեցին Փրանսիայից ցորեր, անոր համար ամսուն 28ին զարնուեցան ամ զօրութիւն ճէնէնալը ճէնէնալին դուռին հետ. Վրասի ճէնէնալը որ անցերէր ճէնէնալը ճէնէնալին տեղը՝ անոր վերաւորակցուի պատճառաւ, օգնականութիւն Ռօվէրէսօի դուռին ու Թիւրօյից ցորերուն ձիւոր ու հետևակ զօրքը, ջարդեց բնացուց բոլորը վին Փրանսիայից ցորեր, գերի բռնեց մէկ զօրապետին, 10 օֆֆիլիալ և 300 հոգի: Աս միջոցիս բանակին ձախ թիւր որ կէցերէր Իգոնցօ գետին վր, 26ին հասան Իւպալայի մէջ: Մէկը ճէնէնալը պաշարեց Օգոբօն, Բիւսիլէր ճէնէնալը պաշարեց Բալիսիսիսի:

Ամսուն 30ին Թիւրօյի մէջ եղած մէկ ամրոցիս մէջ որ դէռ Փրանսիայից ցորեր կը կենային, յետ մէկ քանի սահաթ ստատիկ թօփով պատերազմելէն ետև, բերդէն դուրս ելան դաշնագրութիւն ու դերի եղան դաշնակցաց. ամրոցին մէջ կար 6 թօփ ու շատ ալ պաշար պատերազմի: Պաշարաւորը աս ամրոցին կը բաղկանար մէկ զօրապետէն, 11 օֆֆիլիալ, ու 450 զինուոր: 31ին զարնուեցան ամեն իրենց ուժովը Փրանսիայից ցորեր Երբարտ ճէնէնալին հետ Պասսանը մօտիկ, ուղի կը կարենան պաշարին

նէլ իրենց բանակին ետ քաջօղ կահկա-
րասնները : Աս Ճէնէնալը իրեն մեծ ձե-
նէնալին հրամանին կէօրէ պատերազմե-
լով ետ քաջօղեցաւ մինչև Չիզմօն : Նոյեմ-
բերի մէկին կէսօրվան մօտ Ֆրանսուզները
նորէն վազեցին Նէմցէներուն վրայ Չիզ-
մօնէին կամուրջը առնելու համար , բայց
հոնտեղը ամմէն բան պատրաստ ըլլալով
սկսան կրակ ընել սաստիկ , և այնպէս պօշ
հանեցին Ֆրանսուզին ջանքը : իրիկվան
դէմ դադրեցաւ պատերազմը , բայց շատ
ծանր նստաւ Ֆրանսուզներուն :

Ամուս 10ին Ֆրանսուզները նորէն յար-
ձակեցան Բէրի ու Ալա գեղերուն ձառ-
բուն մէջ Նէմցէին զօրացը վրայ , Նէմցէ-
ները աղէկմը դէմ դնելէն ետև ասոնց՝ կու-
զէին ետ քաջօղ Սէրրավալէին պատնէ-
շով ամրացած տեղերը , վախնալով թէ չըլ-
լայ որ վտանգի մէջ էին իրենց գունդը ,
զերէմ Ֆրանսուզները շատ բաղմունքին էին
քան զաս Նէմցէի գունդը : Ասոնցմէ ա-
ռաղ մէյմալ յանկարծակի Ֆրանսուզները
սկսան ետ քաջօղ , զերէմ նոյն ստեղծ ի-
մացերէն թէ Հիլլէր մեծ Ճէնէնալը թիւ
ուրօի կողմէն վար իջէր կուգայիոր գէպի
Պասսանու կողմը իրենց ետևը առնելու
համար : աս պատճառաւ ժողովեցին մէկ
տեղ իրենց ամմէն ուժը ու դացին բանա-
կէնան Վէոնային շրջանակները :

Նոյեմբերի 11ին , 12ին պատրաստուեցան
Ֆրանսուզները , որ ընեն շուտմը մէկ սաս-
տիկ պոռքովմը Վէոնայի շրջանակները՝ յա-
ռաջ քան զվիանալը Հիլլէր Ճէնէնալին
գունդը աս գունդերուն հետ , անոր համար
Էքքարտ Նէմցէի Ճէնէնալը երբոր հա-
սաւ ամուս 14ին Վէոնային մօտ Բալ-
տիէնայ , և հաղիւ թէ բանակեցաւ Ալբօն
գետին վրայ , երթէսի օրը որ էր Նոյեմ-
բերի 15 , յարձակեցան ասոնց վրայ Ֆրան-
սուզները : Աս միջոցիս Նէմցէները մէկէն
ետ քաջօղեցան Բալտիէնային , ու ամ կար-
գով կանոնով միացան մէկտեղ Ալբօն գե-
տին վրայ Վիլլանովային մօտիկ ու Սա-
վէին լեռներուն վր : Ֆրանսուզի չառա-
ներուն խապարներուն կէօրէ , կրկարծէին
Ֆրանսուզները թէ մէկ գունդին հետ պի-
տոր պոռքովմն : պատերազմը սկսաւնէ եր-
կու կողմէն կրակ իրթափէրկոր իրենց վր
16 կտոր թօփով , քի գիմացէն և մէկ քովէն :
պատերազմին տալցած ատենը հասաւ Նէմ-
ցէին երկու գունդ կռանադիէն զօրաց ,

ասոնց մէկէն մօտն պատերազմ և իրենց
կրակովը ետ վանեցին զՖրանսուզները ,
և պատերազմին դիւրը այնպէս ինկաւ որ
Ֆրանսուզին հետեակ զօրքը շատ ջարդ-
վելով ետ քաջօղ : Ասիկց ետև Ֆրանսուզ-
ները ալ չիհամարձակեցան դարնովել Նէմ-
ցէներուն հետ : Ֆրանսուզներէն շատ մարդ
կորսուեցաւ իրեն գունդին գէշ դիւրը ի-
նալուն պատճառաւ , բայց Նէմցէներէն
ալ շատ մարդ զայ եղաւ , և ասոնց մէջը
կար 3 երեւելի զօրապետ :

Պատերազմը սկսելէն ետև մինչև Նոյեմ-
բերի 14 Նէմցէի իգալկայու բանակը առաւ
մեծ մասը Բառնիօլային , Բառնիթիային
որ է լեւորիկեան գաւառներուն մէջ , առաւ
Խաթրիա , մեծ մասը Տալմացիայի ու Ֆրե-
լաններուն , Վէնտիկին սահմանները մին-
չև Վէոնա , Հարաւային Թիւրօն : Գե-
րի բռնեցին մէկ Ճէնէնալը , 8 երեւելի
օֆֆիցիալ , և 5782 զինուոր : Ասոնցմէ
գուրս կայ 2000 ծածուկ Ֆրանսուզի կալ-
մէն փախօղ , 4000 խուլած որ պատերազմի
ատեն դարձան միացան Նէմցէներուն հետ :
ասոնցմէ լատ 14 գրօշակ , 11 թօփ • 47 ալ
բերդի թօփ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Ք :

Պարոն Փօքալէ , վարպետ Ֆիօրէնցայի
մէքենական գիտութեան , հնարեց ու հրա-
տարակեց մէկ օրինակմը մէքենայի՝ որ կը
վերցընէ ինչ և իցէ ծանրութի մէքենային
մեծութեմը կէօրէ , ու կրտանի գիւրութի
ուր տեղոր պիտոր տարվինէ :

Ճարտարապետները աս մէքենան ձեռ-
վընին ունենալով , մէկդի կրձգէն անկից
ետև խիցէլէները , ու ուրիշ այլ և այլ մե-
քենաները՝ ծանրութիներուն ուժը թե-
թեւցընէլու համար : Երկու հոգի միայն բա-
ւական է գործածելու աս մէքենան՝ դար-
ձրնելով մէկ պղտիկ չարիմը , և աս երկու
մարդը ուժ տալով աս մէքենային վրայ ի-
րարանջերը տանական տրէմ բան վերցը-
նելու , կրվերցընէն 14 հազար տրէմ ծան-
րութի , և աս համեմատութեմ մարդ կրնայ
լիմանալ թէ որչափ ծանրութի կրնայ աս
նիլ աս մէքենան :

Աս գործքս՝ որ է պոռքովմն հիմակման ատենիս , տասնհինի օրը մէրը կըտալմն :
ԻՎԵՆԵՏԻԿ ԻՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅԵ ՂԱԶԱՐՈՒ :